

Motion till riksdagen 2017/18:2608

av **Lars-Axel Nordell m.fl. (KD)**

Giftfri miljö

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs en revidering av artikel 114 så att det framgår att en högre miljöambition i sig ska vara tillräckligt för att införa eller behålla strängare miljöregler i ett EU-land och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en offentlig aktör som bedriver verksamhet för barn och gör en upphandling ska ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nanomaterial och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud mot alla typer av bisfenoler och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud bör införas mot alla PFAS-ämnen, förutom de ämnen där det kan visas att ämnets miljö- och hälsoegenskaper är acceptabla, och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att standardisera allergimärkningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör låta utreda producentansvaret för läkemedel och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett förbud mot mikroplaster i kosmetiska produkter och hygienprodukter och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett ramverk för rättssäkert bildande av vattenskyddsområden med skälig kompensation för markägare och tillkännager detta för regeringen.

Vässa miljögarantin

Kristdemokraterna vill att EU:s regelverk ska ge enskilda medlemsländer större möjligheter att införa strängare regler av miljöskäl i syfte att gå före i miljöpolitiken.

Den möjlighet som idag finns, för ett enskilt EU-land, är den så kallade miljögarantin, som återfinns i artikel 114 i Lissabonfördraget. Miljögarantin ger en möjlighet för ett EU-land att behålla eller införa hårdare krav än vad den gemensamma miljölagstiftningen kräver. Det är EU-kommissionen som avgör om lagstiftningen ska tillåtas. I kommissionens bedömning ingår att avgöra huruvida lagen utgör ett dolt handelshinder eller bryter mot den inre marknaden på annat sätt. Idag krävs det att medlemsstaten i fråga har särskilda förhållanden som motiverar strängare regler än de gemensamma reglerna.

I praktiken tolkar EU-kommissionen och EU-domstolen miljögarantin mycket strikt. Exempelvis har man tvingat Danmark att ta bort förbud mot de hälsofarliga tillsatserna nitrit, nitrat och sulfat i korv. Kristdemokraterna anser att en högre politisk ambition att skydda miljön eller människors hälsa i sig bör vara skäl för att godkänna strängare regler i ett medlemsland. Därför behövs en revidering av artikel 114 så att det framgår att en högre miljöambition i sig ska vara tillräckligt för att införa eller behålla strängare miljöregler i ett EU-land. Detta bör ges regeringen till känna.

Särskild hänsyn till barnen

Våra barn är extra känsliga för kemikalier och därför ska de politiska besluten ta hänsyn till detta och syfta till att skydda barn och unga. Bärande principer för oss när det kommer till politiska ställningstaganden i dessa frågor är dels försiktighetsprincipen, dels att vi har ett ansvar att motverka oansvarig hushållning med jordens resurser.

Det är redan idag möjligt för en fristående huvudman att driva förskola eller skola med giftfri profil. Detta bör vara möjligt även för en offentlig huvudman.

Kristdemokraterna föreslår därför att när en offentlig aktör som bedriver verksamhet för barn gör en upphandling ska den ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade. Detta skulle gälla allt ifrån leksaker och nappflaskor till mat och dryck som i första hand konsumeras av barn i verksamheterna.

De insatser som görs av Kemikalieinspektionen, Kammarkollegiet med flera aktörer, och som nämns i skrivelsen, är mycket välkomna. Bland kommunerna runt om i vårt land finns ett stort engagemang för att fasa ut giftiga ämnen ur barnens vardag.

Privata företag behöver inte följa EU:s upphandlingsregler, även om deras verksamhet är skattefinansierad. Därigenom uppkommer situationen att privata utförare inom exempelvis barnomsorg och skola kan ställa hårdare miljökrav än vad offentliga utförare kan göra. Med Kristdemokraternas förslag ges även offentliga utförare likvärdiga möjligheter. En kommun ska kunna driva exempelvis en förskola med ”giftfri profil”, även om de krav på giftfrihet som man då ställer upp går utöver vad EU-domstolen finner vara proportionellt för syftet. Det är då verksamhetsutövare och brukare som avgör vad man är beredd att betala för att nå den önskade kvaliteten, d v s avgör proportionaliteten.

Förslaget möjliggör för offentliga aktörer att vara drivande i miljöutvecklingen. Det påpekas ibland att Kalifornien inte skulle ha kunnat vara pådrivande i miljöutvecklingen

om staten varit medlem i EU i stället för i USA. Med detta förslag ökar möjligheterna även för EU-medlemsländernas offentliga aktörer att vara pådrivande.

Nanomaterial

Nanopartiklar har många användningsområden men vi vet fortfarande lite om hur människa och miljö utsätts för materialet vars risk, spridning och exponering inte är tillräckligt känd. Den lagstiftning som finns är undermålig. I Reachlagstiftningen finns en gräns som säger att all import eller tillverkning av kemiska ämnen över ett ton per år och tillverkare måste registreras. Eftersom nanomaterial ofta används eller importerar i mycket små mängder riskerar de att falla under strecket för detta krav, vilket gör att den nuvarande lagstiftningen inte helt kan generera den information som behövs för att bedöma risker och vid behov vidta åtgärder.

Kristdemokraterna delar regeringens bedömning att det finns ett stort behov av att anpassa lagstiftningen inom EU och säkerställa att etappmålet om nanopartiklar och nanomaterial uppnås. Det är därför bekymmersamt att kommissionen inte föreslagit några ändringar i den riktningen.

EU-kommissionen anser att Reach är rätt forum för att hantera risker med nano och att det räcker med att ändra i bilagor och vägledningsdokument för att Reach fullt ut ska bli tillämpligt på nanomaterial. Kristdemokraterna anser att kommissionen även ska utreda andra sätt att garantera en säker hantering av nanomaterial, exempelvis en kompletterande lagstiftning för nano. Regeringen bör verka för detta inom EU. Detta bör ges regeringen till känna.

Förbjud alla bisfenoler

Bisfenol A är ett ämne med omfattande användning i samhället. Ämnet har flera hälso- och miljöfarliga egenskaper. Ämnet misstänks kunna ge skadliga effekter på fortplantningsförmågan. Studier har visat att bisfenol A är hormonstörande vid låga doser. Plaster tillverkade av bisfenol A kan innehålla små restmängder av ämnet. Sådana rester kan i varierande grad läcka ut från plasten under användning. Bisfenol A kan frigöras ur plast och termopapper och tas upp i människokroppen.

Sedan tidigare råder inom EU förbud mot bisfenol A i nappflaskor och barnmatsförpackningar. Även andra typer av bisfenoler är dock skadliga. Debatten om bisfenol A har medfört att varianter av fenol, kallade bisfenol B, bisfenol F och bisfenol S har dykt upp på marknaden för kassakvitton. Den enda tillverkaren av kassakvitton i Sverige har i ett yttrande till regeringen framhållit att om ett förbud mot bisfenol A införs så bör detta omfatta alla typer av bisfenoler. Dessa uppges ha samma verkan som bisfenol A men kan vara svårare att bryta ner.

Sedan december 2015 har EU-kommissionen, med stöd av EU:s leksaksdirektiv, infört haltgränser för bisfenol A i leksaker för barn under tre år och leksaker som är avsedda att stoppas i munnen. Detta är ett steg i rätt riktning men det är dags att gå vidare och förbjuda alla former av bisfenoler. Detta bör ges regeringen till känna.

PFAS

Många dricksvattentäkter i Sverige är förorenade med långlivade och giftiga per- och polyfluorerade kemikalier som går under samlingsnamnet PFAS. Dricksvattentäkterna för så mycket som 3,5 miljoner invånare i vårt land kan vara förorenade av PFAS. Olika PFAS-föreningar förekommer i ett antal tillämpningar, däribland brandsläckningsskum samt inom olika industriella processer. Idag är endast en av PFAS-föreningarna förbjuden, nämligen PFOS. Men även många av de andra PFAS-föreningarna har liknande miljö- och hälsoegenskaper. Därför är det angeläget med ett helhetsgrepp på denna kemikaliegrupp. Kristdemokraterna föreslår ett förbud mot alla PFAS-ämnen, förutom de ämnen där det kan visas att ämnets miljö- och hälsoegenskaper är acceptabla.

Standardisera allergimärkningen

Miljömärkning och allergimärkning är viktiga verktyg för att konsumenter ska kunna göra kloka val av produkter. Men det finns en fragmentering bland märkningen som kan leda till förvirring och en brist på samstämmighet kring behörighetskriterierna. Kristdemokraterna vill uppmuntra konsolidering och standardisering kring märkning av produkter. Vi vill även se en öppnare dialog mellan företag och konsumenter och ett bättre samarbete mellan intressenter.

Utred producentansvar för läkemedel

Kristdemokraterna föreslår att en utredning genomförs av hur ett producentansvar för läkemedlens negativa miljöpåverkan ska utformas.

Redan idag tillämpas systemet med producentansvar för en rad andra produkter: förpackningar av olika material, tidningar, elskrot, batterier osv. Läkemedel och rester av läkemedel i vårt avloppsvatten gör att extra rening krävs vid reningsverken och många gånger räcker det inte för att helt reducera miljögifterna. Det är rimligt att läkemedelsbranschen, liksom andra branscher med miljöfarliga ämnen, tar ett producentansvar och täcker miljökostnaden för att gifter läcker ut via avloppsnätet eller i dagvattnet från produktionen.

Läkemedel riskerar att förorsaka skadliga effekter på miljön i alla led, från forskning och tillverkning till försäljning, konsumtion och avfalls-/avloppshantering. Det är därför av stor vikt att försöka minska de skadliga effekterna i hela kedjan. Läkemedel är inte vilken konsumtionsprodukt som helst då de är specifikt utformade för att möta ett behov hos konsumenten som har viktiga hälsoeffekter både för den enskilde och för samhället. Det är svårt för patienten att ställa läkemedlets förmåga att förebygga, lindra eller bota sjukdomar i relation till produktens miljöeffekt.

Läkemedelslagstiftningen kräver att läkemedelsföretagen dokumenterar potentiella miljöeffekter från läkemedelsprodukter i samband med godkännandet av nya läkemedel. Detta har gällt inom EU sedan 1995. 2004 togs i samarbete mellan Läkemedelsindustriföreningen (LIF), Apoteket AB, Läkemedelsverket, Stockholms läns landsting och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ett klassificeringssystem för läkemedelssubstanser fram som finns tillgängligt på fass.se. Miljöinformationen vänder

sig till såväl en intresserad allmänhet som till professionella aktörer inom vården och akademien. Hösten 2010 hade alla läkemedelsgrupper gått igenom. Dokumenten uppdateras vart tredje år och dokument för nya substanser och substanser som tidigare saknat miljödokument tillkommer.

Farmaceuterna har en nyckelroll när det gäller att upplysa patienterna om de läkemedel som har en särskilt negativ påverkan på miljön. Kristdemokrater har föreslagit att det ska införas ett farmaceutsortiment – en ny nivå av läkemedelsklassning som gör fler läkemedel receptfria under förutsättning att de säljs bakom disk och tillsammans med konsultation av farmaceut. Sortimentet kan innefatta läkemedel vid lindrigare och okomplicerade åkommor eller tillstånd, exempelvis salvor vid ögoninflammation och eksem, potensläkemedel eller högre styrkor av läkemedel som idag är receptfria endast i lägre styrkor. Vi anser att farmaceutsortimentet även skulle kunna inkludera läkemedel som har stor miljöpåverkan. Farmaceuten ges då möjlighet att informera om hur läkemedlet ska hanteras för att minimera den negativa effekten på miljön.

De största effekterna av läkemedel sker vid användning då rester utsöndras med urin och avföring. Att våra reningsverk förmår rena avloppsvatten från dessa rester är därför mycket centralt för att minska de skadliga miljöeffekterna. I april 2017 redovisade Naturvårdsverket ett regeringsuppdrag om reningsmetoder för läkemedelsrester¹. Naturvårdsverket konstaterar i rapporten att det finns ett behov av att införa avancerad rening av läkemedelsrester i avloppsvatten. Sådan rening skulle även medföra rening av andra oönskade ämnen.

Det finns särskilda risker för negativa miljöeffekter vid tillverkning av läkemedel om denna sker på platser där krav och kontroller inte är tillräckligt reglerade. För att komma till rätta med detta behövs åtgärder som ställer ytterligare krav på produktionen. Eftersom det finns ett väl utvecklat samarbete inom Europa för godkännande av läkemedel bör det även vara på denna nivå dessa krav ställs.

Ytterligare en åtgärd som behöver göras för att minska miljörisker av läkemedel är att undvika onödigt kassering av läkemedel. Ett sätt att uppnå detta är att undvika överföreskrivning av alla läkemedel och att använda mindre förpackningar när ett läkemedel ska provas ut. En god information till konsumenterna om hur överblivna läkemedel ska hanteras är också viktigt för att de inte ska hamna i hushållssoporna. Idag bedöms att ca 75 procent av samtliga överblivna läkemedel återlämnas till apoteken för destruktion. I en internationell jämförelse är detta en hög andel men den behöver bli betydligt högre. När det gäller burkar och petflaskor når vi upp till 90 procent i retur. Den ambitionsnivån bör kunna nås även för läkemedel inom en femårsperiod.

Redan idag finns ett producentansvar för läkemedel, som innebär att en producent utan ersättning ska ta hand om avfall som består av bl.a. överblivna läkemedel.

Förbud mot mikroplaster

Mikroplaster är plastpartiklar i det breda storleksspannet 0,001–5 m m. De flesta är inte synliga för blotta ögat. Östersjön tillförs mikroplast exempelvis genom slitage av bildäck, båtfärger, tvätt av syntetiska kläder samt hygienprodukter, som tandkräm och smink. Enbart från hygienprodukter spolas det ut runt 40 ton mikroplaster i Östersjön

¹ <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6766-3.pdf?pid=20525>.

varje år. På vissa ställen i Östersjön finns fler än 100 000 partiklar per kubikmeter vatten.

Plast bryts ner mycket långsamt i naturen. Därför ökar successivt halterna av mikroplaster i sjöar och hav. Mikroplaster kan vara ett dödligt hot mot fiskar, som får i sig de små plastpartiklarna. Eftersom de inte bryts ner i djuren, ansamlas mikroplasterna allt högre upp i näringskedjan. En konsekvens är att en del av plasten slutligen hamnar i människornas kroppar.

Nordiska rådet har föreslagit att ett totalförbud mot mikroplaster i kosmetiska produkter införs. Även om dessa produkter står för en mindre andel av mikroplasterna i havet skulle ett sådant förbud ha ett tydligt värde. Kristdemokraterna ställer sig därför bakom kravet på ett förbud mot mikroplaster i kosmetiska produkter och hygienprodukter.

Lars-Axel Nordell (KD)

Emma Henriksson (KD)

Roland Utbult (KD)

Magnus Oscarsson (KD)

Annika Eclund (KD)